

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. balandžio 28 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų A lė s Bukaviniënės, Virgilijaus Grabinsko (kolegijos pirmininkas) ir Andžej Maciejevski (pranešėjas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnaginėjo civilinę bylą pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Skomė“ ir atsakovės akcinės bendrovės „Energijos skirstymo operatorius“ kasacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 2 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Skomė“ ieškinį atsakovei akcinei bendrovei „Energijos skirstymo operatorius“ dėl servituto nustatymo ir kompensacijos priteisimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių servituto apimtį (ribas) ir kompensacijos už servitutą apskaičiavimą, aiškinimo bei taikymo.
2. Ieškovė uždaroji akcinė bendrovė „Skomė“ kreipėsi į teismą su ieškiniu atsakovei akcinei bendrovei „Energijos skirstymo operatorius“ ir, ji patikslinusi, prašė: 1) teismo sprendimu patalpose, unikalūs Nr. (duomenys neskelbtini), esančiose (duomenys neskelbtini), nustatyti atlygintini 187,78 kv. m ploto servitutą (patalpose, pažymėtose indeksais: R-170 – 47,82 kv. m, R-171 – 11,69 kv. m, R-172 – 9,75 kv. m, R-173 – 7,40 kv. m, R-174 – 16,89 kv. m, R-175 – 4,91 kv. m, R-176 – 11,37 kv. m, R-177 – 11,26 kv. m, R-178 – 10,86 kv. m, R-179 – 17,01 kv. m, R-180 – 8,82 kv. m, R-181 – 30 kv. m), suteikiantį teisę elektros tinklų operatoriams prieiti, privažiuoti ar kitaip patekti prie jiems priklausančių ar jų eksploatuojamų elektros tinklų, teisės aktų nustatyta tvarka atlikti jų remonto, techninės priežiūros, eksploatavimo, rekonstravimo ar modernizavimo darbus, taip pat įrengti naujus elektros energetikos objektus, neišplečiant esamų apsaugos zonų ribų; 2) nustatyti, kad kompensacija už nustatomą servitutą yra periodinė, mokama iki einamųjų metų sausio 31 dienos, periodinės metinės kompensacijos dydis yra 7865,76 Eur plus PVM; 3) priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad nuosavybės teise valdo patalpas, kurių dalimi ūkinėms komercinėms reikmėms naudojasi atsakovė. Atsižvelgdama į tai, kad už naudojimąsi tokio tipo patalpomis vidutiniškai rinkoje yra mokamas 4 Eur plus PVM ar net didesnio dydžio nuomos mokestis už 1 kv. m, ieškovė už naudojimąsi 139,96 kv. m bendro ploto patalpomis apskaičiavo 559,84 Eur plus PVM mokestį per mėnesį, o už naudojimąsi koridoriui R-170 (47,82 kv. m ploto) ieškovė prašė priteisti pusę rinkos kainos (2 Eur už kv. m per mėn.), t. y. 95,64 Eur plus PVM per mėn. Bendras metinis mokestis sudaro 7865,76 Eur plus PVM. Aplinkybė, kad patalpose R-173, R-175 ir R-180 šiuo metu jokie atsakovės inžineriniai tinklai nėra įrengti, nepaneigia to, jog dėl aplink esančių atsakovės aukštos įtampos elektros įrenginių šios patalpos faktiškai nepanaudojamos – jose negalima jokia veikla; jos funkciškai neatsiejamos nuo kitų patalpų, kuriomis naudojasi atsakovė. Atsakovė patalpomis naudoja ir jas valdo mažiausiai dvidešimt metų, tačiau iki šiol už tai nemokėjo jokio atlyginimo.
4. Atsakovė prašė ieškinį palikti nenagrinėtą, nes ieškovė nesilaikė šios kategorijos byloms Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (toliau – ir EEĮ) nustatytos išankstinės bylos sprendimo ne teisme tvarkos ir ja dar galima pasinaudoti, arba pripažinti ieškovės teisę gauti iš atsakovės vienkartinę kompensaciją už skirstomiesiems tinklams eksploatuoti įstatymu nustatytus servitusus, kompensacijos dydį apskaičiuojant EEI 75 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, nurodant, kad kompensacijos dydis bus apskaičiuotas priėmus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. liepos 25 d. nutarimo Nr. 725 dėl maksimalaus dydžio vienkartinės kompensacijos, mokamos už naudojimąsi įstatymu ar sutartimi tinklų operatorių naudai nustatytu žemės servitutu, nustatymo metodikos patvirtinimo (toliau – Metodika) pakeitimą, arba priteisti iš atsakovės ieškovei 2026,21 Eur dydžio vienkartinę kompensaciją. Tuo atveju, jei teismaus nuspręstų, kad kompensacijos priteisimo ir jos dydžio nustatymo klausimas turėtų būti sprendžiamas nesivadovaujant Metodika, atsakovė prašo ieškovės ieškinį atmesti kaip nepagrįstą.
5. Pasak atsakovės, pastate įrengtiems atsakovės elektros įrenginiams yra pagal įstatymą nustatytas servitusas, todėl prašymas nustatyti servitutą teismo sprendimu yra perteklinis ir negali būti tenkinamas. Reikalavimas priteisti periodinę kompensaciją yra nepagrįstas, kadangi dėl servituto nustatymo atsiradę nuostoliai atlyginami įstatymu nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK) 4.129 straipsnis), o nuostolių už naudojimąsi įstatymu ar sutartimi tinklų operatorių naudai nustatytu žemės ir kito nekilnojamojo daikto servitutu atlygintinumo klausimai sureguliuoti pakeitus EEI 75 straipsnį, kurio 3 dalyje nurodyta, kad tinklų operatoriai nekilnojamųjų daiktų savininkams išmoka vienkartinę kompensaciją nuostoliams dėl servituto nustatymo atlyginti, kurių maksimalus dydis yra apskaičiuojamas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą metodiką. Atsakovės teigimu, reikalaujamos priteisti kompensacijos dydis yra nepagrįstas, nes: (i) ne visose ieškovės įvardytose patalpose yra įrengti atsakovės elektros įrenginiai; (ii) ieškovė neįrodė dėl servituto patirtų netekimų, nuostolių dydžio ir priežastinio ryšio su servitutu; (iii) kompensacijos dydis turi būti apskaičiuotas EEI 75 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą metodiką.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. gruodžio 11 d. sprendimu ieškinį patenkino iš dalies ir patalpose, esančiose (duomenys neskelbtini), priklausančiose ieškovei, nustatė atlygintini 187,78 kv. m ploto servitutą (patalpose, pažymėtose indeksais R-170 – 47,82 kv. m, R-171 – 11,69 kv. m, R-172 – 9,75 kv. m, R-173 – 7,40 kv. m, R-174 – 16,89 kv. m, R-175 – 4,91 kv. m, R-176 – 11,37 kv. m, R-177 –

11,26 kv. m, R-178 – 10,86 kv. m, R-179 – 17,01 kv. m, R-180 – 8,82 kv. m, R-181 – 30 kv. m), suteikiantį teisę elektros tinklų operatoriams (tarp jų ir atsakovei) prieiti, privažiuoti ar kitaip patekti prie jiems priklausančių ar jų eksploatuojamų elektros tinklų, teisės aktų nustatyta tvarka atlikti jų remonto, techninės priežiūros, eksploatavimo, rekonstravimo ar modernizavimo darbus, taip pat įrengti naujus elektros energetikos objektus, neįsplečiant esamų apsaugos zonų ribų. Kitą ieškinio dalį atmetė.

- 6.1. Teismas nustatė, kad ieškovė nuosavybės teise valdo 7676,37 kv. m ploto patalpas, esančias (duomenys neskelbtini). Ieškovė prašė nustatyti atlygintinį servitutą, teigdama, kad 187,78 kv. m ploto patalpomis naudojasi atsakovė. Byloje nėra ginčo dėl patalpų, pažymėtų indeksais R-171, R-172, R-176, R-177, R-178, R-179, R-181. Šalys nesutaria dėl servituto nustatymo patalpoms R-170, R-173, R-174, R-175, R-180. Patalpa R-170 yra koridorius, patalpose R-173, R-175 ir R-180 nėra atsakovei priklausančių inžinerinių tinklų, o patalpoje R-174 yra abiem šalims priklausančios įrenginiai, todėl, atsakovės teigimu, kompensacija skaičiuotina už pusę šios patalpos ploto.
- 6.2. Teismas atmetė atsakovės argumentus dėl išankstinės bylos sprendimo ne teisme tvarkos ir nurodė, kad ji privaloma tik vartotojams, kilus ginčams dėl energetikos įmonės veiklos. Nagrinėjamu atveju tarp šalių kilęs ginčas yra susijęs su daiktine teise – servitutu, todėl privaloma išankstinio bylos išsprendimo ne teisme tvarka netaikoma ir atsakovės prašymas ieškinį palikti nenagrinėtą Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir [CPK](#)) 296 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu netenkinamas.
- 6.3. Teismas nusprendė, kad ieškovė, remiantis [CK 4.126 straipsnio](#) 1 dalimi, turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu dėl servituto turinio konkrečioms patalpoms nustatymo teismo sprendimu. Nors ginčo patalpų servitutas yra įtvirtintas įstatymu, tačiau jis yra neregistruotas VĮ Registrų centre, o šalys nesutaria dėl servituto turinio, t. y. kokioms konkrečioms patalpoms yra įstatymu nustatytas servitutas.
- 6.4. Teismo vertinimu, atsakovė nepaneigė ieškovės nurodytos aplinkybės, jog dėl aplink esančių atsakovės aukštos įtampos elektros įrenginių patalpos R-173, R-175 ir R-180 faktiškai nenaudojamos, bet kokią veiklą jose vykdyti yra pavojinga ir neįmanoma. Nurodytos patalpos funkciškai neatsiejamos nuo kitų patalpų, kuriomis naudojosi atsakovė, o savarankiško šių patalpų naudojimo galimybės nėra. Teismas nusprendė, kad koridorių R-180 atsakovė taip pat naudoja, nes jis užtikrina atsakovės patekimą į kitas jos naudojamas patalpas. Aplinkybė, kad koridoriumi gali naudotis ir ieškovė, įtakos servituto dydžio nustatymui neturi. Teismas atkreipė dėmesį, jog 2001 m. gruodžio 20 d. kadastrinių matavimų byloje visos ginčo patalpos buvo nurodytos kaip viena patalpa, jų paskirtis – transformatorinė.
- 6.5. Svarstydamas šalių argumentus dėl kompensacijos būdo, teismas atsizvelgė į tai, kad ginčo patalpų servitutas yra nustatytas įstatymu, taip pat į EEĮ 75 straipsnio 3 dalį, kurioje imperatyviai nurodyta, jog nekilnojamųjų daiktų savininkams tinklų operatoriai išmoka vienkartinę kompensaciją nuostoliams dėl servituto nustatymo atlyginti. Teismas nurodė, kad EEĮ 75 straipsnio 3 dalyje imperatyviai nustatyta, jog atlyginami nuostoliai, atsiradę dėl galimybės naudoti kitą nekilnojamąjį turtą pagal pagrindinę paskirtį praradimo, t. y. nuostoliai gali būti susieti su patalpų verte, tačiau ne su ginčo patalpų galima nuomos kaina.
- 6.6. Teismas nesutiko su ieškovės prašymu priteisti kompensaciją už patalpų servitutą metinėmis periodinėmis išmokomis, nes tai prieštarauja EEĮ 75 straipsnio 3 dalies imperatyviam teisiniui reglamentavimui, taip pat nesutiko su atsakovės pagal tuo metu dar neįsigaliojusį Metodikos pakeitimą apskaičiuotu vienkartinės kompensacijos dydžiu (2026,21 Eur). Teismo vertinimu, atsakovės nurodoma kompensacijos suma yra neadekvači, neproporcingai iškreipta, nes patalpos yra sostinės centre, kur yra didelė patalpų bei jų nuomos paklausa; ginčo patalpų vertė, remiantis VĮ Registrų centro duomenimis, 2017 metais sudarė apie 34 500 Eur, be to, atsakovė ilgą laiką ginčo patalpomis naudojasi neatlygintinai.
- 6.7. Teismas konstatavo, kad ieškovė turi teisę į vienkartinę kompensaciją, susietą su patalpų verte, tačiau nusprendė, kad kompensacijos būdo (iš prašomos periodinės į vienkartinę) pakeitimas būtų civilinės bylos nagrinėjimo ribų peržengimas, todėl ieškovės reikalavimą dėl kompensacijos priteisimo atmetė.
7. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal ieškovės ir atsakovės apeliacinius skundus, 2020 m. birželio 2 d. nutartimi pakeitė Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 11 d. sprendimą ir rezoliucinę teismo sprendimo dalį išdėstė taip: ieškinį patenkino iš dalies. Nustatė elektros energetikos objektų ir įrenginių, kuriuos valdo atsakovė, eksploatavimui, aptarnavimui, remontui, techninei priežiūrai, rekonstravimui, modernizavimui ir (ar) naudojimui užtikrinti įstatymu nustatyto atlygintinio servituto ribas, t. y. kad ieškovei priklausančiose patalpose, esančiose (duomenys neskelbtini), nustatytas servitutas apima bendro 187,78 kv. m ploto patalpas, kurios pažymėtos indeksais: R-170 (47,82 kv. m), R-171 (11,69 kv. m), R-172 (9,75 kv. m), R-173 (7,40 kv. m), R-174 (16,89 kv. m), R-175 (4,91 kv. m), R-176 (11,37 kv. m), R-177 (11,26 kv. m), R-178 (10,86 kv. m), R-179 (17,01 kv. m), R-180 (8,82 kv. m) ir R-181 (30 kv. m). Priteisė ieškovei iš atsakovės vienkartinę 3446,70 Eur dydžio kompensaciją už įstatymu nustatytą servitutą. Kitą ieškinio dalį atmetė.
- 7.1. Teismas pritarė atsakovės pozicijai, kad, esant įstatymo įtvirtintam servitutui, tas pats servitutas negali būti nustatomas teismo sprendimu, tačiau nusprendė, kad, šalims nesutariant dėl įstatymu nustatyto servituto ribų (konkrečių patalpų, jų ploto) ir teisės aktais nereguliuojamo šio klausimo, pirmosios instancijos teismas pagrįstai nagrinėjo reikalavimą ir sprendimu apibrėžė servituto ribas. Nusprendė, kad netiksliai patenkinto reikalavimo formuluoje savaime nėra pagrindas naikinti šią teismo sprendimo dalį, ir patikslino pirmosios instancijos teismo sprendimą, nurodydamas, kad nustatomas ne servitutas, tačiau įstatymu nustatyto servituto ribos, t. y. konkrečios patalpos, kurioms jis nustatytas.
- 7.2. Teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad servitutas apima visas ieškovės ieškinyje nurodytas patalpas. Atsakovė, teigdama, jog teismas be teisinio pagrindo praplėtė įstatymu nustatyto servituto ribas, šias ribas įtvirtinančio teisinio pagrindo nenurodė. Pirmosios instancijos teismas pagrįstai atsizvelgė į tai, jog patalpos R-173, R-175 ir R-180 funkciškai neatsiejamos nuo kitų patalpų, ankstesnėse kadastrinių matavimų bylose (pvz., 2001 m. gruodžio 20 d.) ginčo patalpos buvo nurodytos kaip viena patalpa ir jų nurodyta paskirtis – transformatorinė. Atsakovė nenurodė jokių aplinkybių, iš kurių būtų galima daryti išvadą, kad vėlesnių kadastrinių matavimų metu patalpų atvaizdavimas atskiromis patalpomis yra susijęs su faktinių aplinkybių (šių patalpų naudojimo) pasikeitimu.
- 7.3. Teismas atmetė atsakovės argumentus dėl nepagrįsto servituto nustatymo visam patalpos R-170 (koridoriaus) 47,82 kv. m plotui. Ginčo patalpoje yra atsakovei priklausančios elektros tinklai, įrengti po grindimis kabelių kanaluose. Teisėjų kolegijos vertinimu, atsakovė nepagrindė galimybės nustatyti konkretų jos poreikiams reikalingą plotą, juolab atsakovei įstatymu nustatyta teisė ne tik prieiti, privažiuoti ar kitaip patekti prie jai priklausančių ar jų eksploatuojamų elektros tinklų, bet ir atlikti jų remonto, techninės priežiūros, eksploatavimo, rekonstravimo ar modernizavimo darbus ir kt. Tai, kad šia patalpa naudojasi ir pati ieškovė, nustatant servituto plotą (t. y. plotą, reikalingą atsakovės įrenginiams naudoti bei prižiūrėti) šiuo atveju nereikšminga.
- 7.4. Teismas vertino, kad ieškovės apeliacinio skundo argumentai nepaneigia pirmosios instancijos teismo motyvų dėl priteistinos kompensacijos vienkartinio pobūdžio, tačiau sutiko, kad pirmosios instancijos teismas privalejo savo iniciatyva nustatyti, kokia kompensacija turi būti priteisiama, ir ją priteisti. Nustatęs, kad yra galimybė šį klausimą išnagrinėti apeliacinės instancijos teisme pagal byloje pateiktus įrodymus, teismas priteisė ieškovei 3446,70 Eur vienkartinę kompensaciją.
- 7.5. Vienkartinės kompensacijos dydį teismas nustatė pagal 2020 m. sausio 31 d. įsigaliojusią pakeistą Metodiką, pažymėjęs, kad pagal pakeistą Metodiką apskaičiuotas nuostolių (kompensacijos) dydis nustatomas vertinant ir tarnaujančiojo daikto vidutinę rinkos vertę. Teismas atsizvelgė į tai, kad pagal pakeistoje Metodikoje nustatytas formules apskaičiuojama maksimali vienkartinė kompensacija, taip pat į tai, kad nepaneigta ieškovės galimybė naudoti patalpas R-173, R-175 ir R-180 bei koridorių R-170.

III. Kasacinio skundo teisiniai argumentai ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

8. Kasaciniu skundu ieškovė prašo pakeisti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 2 d. nutarties dalį dėl kompensacijos už nustatomą servitutą dydžio ir šios ieškinio dalies reikalavimus patenkinti visiškai – priteisti ieškovei iš atsakovės periodinę kasmetinę 7865,76 Eur plius PVM kompensaciją už įstatymu nustatytą servitutą, mokamą iki einamųjų metų sausio 31 dienos. Netenkinus šio reikalavimo, Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 2 d. nutartį panaikinti ir bylą perduoti apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 8.1. Pagal kasacinio teismo praktiką tuo atveju, kai kompensacijos už nekilnojamojo daikto (kito nei žemės sklypas) servitutą dydis nėra reglamentuojamas specialiu teisės aktu, kuris yra nustatytas EEI, įstatymo analogija negalima ir kompensacijos dydis turi būti nustatomas remiantis bendrosiomis servitutu atlygininamą reglamentuojančiomis teisės normomis, įtvirtintomis CK. Ši taisyklė taikytina ir šioje byloje, nes tiek faktinės aplinkybės, tiek teisinis šių aplinkybių kvalifikavimas iš esmės sutampa. Bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu Metodikos pakeitimas dar nebuvo įsigaliojęs, taigi reikalavimas dėl kompensacijos priteisimo turėjo būti nagrinėjamas ir sprendžiamas pagal bendrąsias CK normas, ištiriant realiai ieškovės patiriamus nuostolius.
- 8.2. Iš apeliacinės instancijos teismo motyvų nėra aišku, ar kompensacijos dydis nustatytas taikant pakeistą Metodiką, ar juo remtasi tik kaip orientyru, tačiau akivaizdu, kad ginčijama teismo nutartimi priteistos kompensacijos dydis apskaičiuotas būtent pagal šioje pakeistoje Metodikoje nustatytą formulę, taip nukrypstant nuo kasacinio teismo išaiškinimo, pateikto 2019 m. vasario 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-7-2-1075/2019. Metodikos pakeitimo, kuris įsigaliojo vėliau, nei buvo nagrinėjamas ginčas pirmosios instancijos teisme, taikymas iš esmės pažeidė ieškovės teisei nuostolių, patirtų dėl servituto nustatymo, atlyginimą, taip pat pažeidė bendrą teisės principą, draudžiantį atgalinę teisės akto veikimo galią (lot. *lex retro non agit*).
- 8.3. Pakeistos Metodikos taikymui būtina laikytis pačioje Metodikoje nustatytų sąlygų ir procedūrų, kuriomis ieškovė neturėjo galimybės pasinaudoti, nes pakeitimas įsigaliojo tik byla nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme. Apeliacinės instancijos teismo sprendimas taikyti pakeistą Metodiką yra netikėtas, atimantis iš ieškovės teisę spręsti ginčą neteisėtine tvarka ir skusti sprendimus, priimtus šioje administracinėje procedūroje.
- 8.4. Kompensacijos už nustatomą servitutą dydis turi būti toks, kad viešpatuojančiojo daikto savininkas nepagrįstai nepraturtėtų tarnaujančiojo daikto savininko sąskaita. Šiuo atveju priteista vienkartinė kompensacija neatitinka šio kriterijaus, nes servitutas yra nustatytas neribotam laikui, ginčo patalpos atsakovė naudojasi jau daug metų. Ieškovė už patalpas moka mokesčius, jas išlaiko ir jomis rūpinasi, tačiau teismas to nevertino. Be to, ieškovė ginčo patalpų negali naudoti, nes jose yra sumontuoti atsakovės inžineriniai įrenginiai. Apeliacinės instancijos teismo argumentai prieštaraujantys, nes nutarties 27 punkte teigiama, kad byloje esančiais įrodymais nepatvirtinta, jog ieškovė gali naudotis patalpomis, kuriose nėra atsakovės įrenginių, o 44 punkte, kuriame pasisakoma dėl priteistinos kompensacijos pagrįstumo, atsizvelgiama į tai, kad nepaneigta ieškovės galimybė naudoti patalpas R-173, R-175 ir R-180 bei koridorių R-170.
- 8.5. Apeliacinės instancijos teismas taip pat nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, kurioje išaiškinta, kad teismas, parinkdamas kompensacijos rūšį, turi motyvuoti jos parinkimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-248/2017).
9. Kasaciniu skundu atsakovė prašo iš dalies pakeisti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 2 d. nutartį ir: 1) nustatyti elektros energetikos objektų ir įrenginių, kuriuos valdo atsakovė, eksploatavimui, aptarnavimui, remontui, techninei priežiūrai, rekonstravimui, modernizavimui ir (ar) naudojimui užtikrinti įstatymu nustatytą atlygininio servituto ribas, t. y. kad ieškovei priklausančiose patalpose, esančiose (duomenys neskelbtini), nustatytas servitutas apima 110,39 kv. m ploto patalpas, kurios pažymėtos indeksais R-171 (11,69 kv. m), R-172 (9,75 kv. m), R-174 (16,89 kv. m) – kompensacija apskaičiuojama dėl 1/2 patalpų dalies, kuri sudaro 8,45 kv. m), R-176 (11,37 kv. m), R-177 (11,26 kv. m), R-178 (10,86 kv. m), R-179 (17,01 kv. m) ir R-181 (30 kv. m); 2) sumažinti ieškovei iš atsakovės priteistą vienkartinę kompensaciją už įstatymu nustatytą servitutą iki 2026,21 Eur. Kitą Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 2 d. nutarties dalį palikti nepakeistą. Tuo atveju, jei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuspręstų, kad apeliacinės instancijos teismas nepakankamai nustatė ir ištyrė visus byloje esančius įrodymus, reikšmingus pagrįstam ir teisėtam sprendimui priimti, atsakovė prašo Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 2 d. nutartį iš dalies panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 9.1. Teismas netinkamai aiškino ir taikė CK 4.111 straipsnio 1 dalį, EEI 75 straipsnio 3 dalį, Metodikos 32 punktą, CPK 185 straipsnio 1 dalį, 331 straipsnio 4 dalį, pažeidė CK 1.5 straipsnį, 4.112 straipsnio 1 ir 2 dalis, 4.128 straipsnio 1 ir 2 dalis ir todėl neteisėtai nustatė įstatyme įtvirtinto servituto ribas. Teismas servitutą nustatė: (i) patalpose, kuriose apskritai nėra atsakovei priklausančio viešpatuojančiojo daikto (t. y. patalpose, kuriose nėra įrengtų jokių elektros įrenginių, ir patalpoje, kurioje įrengti tik vartotojo vidaus elektros tinklai), (ii) visam plotui patalpos, kurioje yra įrengti tiek tinklų operatoriaus, tiek vartotojo elektros tinklai, (iii) visam plotui bendrojo naudojimo patalpos (koridoriaus), nors byloje nebuvo nustatyta, kad tarnaujančiojo daikto savininkė (ieškovė) dėl atsakovės elektros tinklų, įrengtų po grindimis, patyrė ar patiria kokių nors nuostolių, šią patalpą (koridorių) naudodama pagal tiesioginę jos paskirtį. Atitinkamai teismas, nepagrįstai atsakovei priskirdamas per didelį bendrą patalpų plotą, neteisėtai apskaičiavo ir vienkartinės kompensacijos dydį.
- 9.2. Be to, apeliacinės instancijos teismas, nustatydamas įstatyme įtvirtinto servituto ribas patalpose, kuriose yra įrengti tiek tinklų operatoriaus, tiek vartotojo elektros tinklai, taip pat ir kitiems asmenims priklausančiais inžineriniais tinklais, nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, nagrinėjant analogiškus klausimus dėl įstatyme įtvirtinto servituto ribų nustatymo. Nors teismų praktika šiuo klausimu nėra gausi ir išplėta, apeliacinės instancijos teismas turėjo vadovautis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos išaiškinimais, pateiktais 2019 m. vasario 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-7-2-1075/2019, dėl vienkartinės kompensacijos apskaičiavimo principų, vertinant tik patalpų ploto dalį, kurią užima energijos skirstymo operatoriaus elektros įrenginiai.
- 9.3. Apeliacinės instancijos teismas nevertino kasacinio teismo išaiškinimų, pateiktų 2020 m. balandžio 22 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-108-248/2020, kad nustatant servitutą turi būti laikomasi minimalaus tarnaujančiojo daikto savininko teisių ribojimo principo ir viešpatuojančiojo daikto savininkui gali būti suteikiamos teisės naudotis tarnaujančiuoju daiktu tiek, kiek būtina objektyviai viešpatuojančiajam daiktui naudoti pagal paskirtį. Teismas nevertino atsakovės nurodyto CK 4.112 straipsnio 2 dalies reglamentavimo, kuris įtvirtina, kad, kilus abejonių dėl servituto turinio ir nesant galimybių tiksliai jį nustatyti, laikoma, kad servitutas yra mažiausias, taip pat CK 4.112 straipsnio 3 dalies, jog jeigu nustatant servitutą ar vėliau nebuvo konkrečiai nustatytas servituto turinys, jį lemia viešpatuojančiojo daikto naudojimo pagal paskirtį poreikiai.
- 9.4. Nagrinėjamu atveju, jau esant įstatymu nustatytam servitutui, apeliacinės instancijos teismas turėjo nuspręsti, kad vienkartinės kompensacijos už įstatymu nustatytą servitutą kituose nekilnojamosiose daiktuose yra apskaičiuojamos vertinant tik elektros įrenginių užimamą plotą toje konkrečioje patalpoje, todėl didesnio servituto ribų nustatymas vien dėl to, kad neva taip yra naudingiau tarnaujančiojo daikto savininkui, prieštarauja Metodikos 32 punktui.

- 9.5. Teismas pažeidė [CPK 185 straipsnio](#) 1 dalį, 331 straipsnio 4 dalį, nes bylos nagrinėjimo metu buvo nustatytos, bet tinkamai neįvertintos ar išvis nevertintos atsakovės nurodytos faktinės aplinkybės, byloje esantys rašytiniai įrodymai, taip pat atsakovės apeliacinio skundo argumentai ir teisiniai motyvai, kurie patvirtino, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nustatė servitutą kai kuriose ieškovės patalpose. Teismas netyrė ir nevertino įrodymų, kad patalpoje R-180 yra įrengti tik ieškovei priklausantys vidaus elektros įrenginiai.
- 9.6. Apelacinės instancijos teismo išvada, kad teisės aktais nėra sureguliuotas įstatymu nustatyto servituto patalpose ribų (konkrečių patalpų ir jų ploto) nustatymo klausimas, prieštarauja EEĮ 75 straipsnio 3 dalies ir Metodikos 32 punkto nuostatom, kuriais pats teismas rėmėsi, apskaičiuodamas priteistos vienkartinės kompensacijos dydį. Nors teismas pripažino, kad ieškovei vienkartinė kompensacija turi būti apskaičiuota pagal Metodiką, pats jos nesilaikė ir be jokio pagrindo vertino tiek patalpų, kuriose išvis nėra įrengtų atsakovės elektros įrenginių, plotą, tiek patalpų, kuriose yra įrengti ne vien atsakovei priklausantys elektros tinklai, visą plotą, tiek ir bendrojo naudojimo patalpos visą plotą.
- 9.7. Ieškovė pripažino, kad, 2011 m. atlikus kadastrinius matavimus, transformatorinės patalpos buvo suskaidytos į kelias atskiras patalpas, t. y. ieškovė išskirstė patalpas į atskirus nekilnojamojo turto vienetus. Šios aplinkybės patvirtina, kad patalpų paskirtis, nurodoma kadastrinių matavimų byloje, yra nustatoma ir keičiama patalpų savininko užsakymu ir joks kitas asmuo, įskaitant ir inžinerinių tinklų savininką, neturi teisės nustatyti ar pakeisti savininkui nuosavybės teise priklausančių patalpų paskirties.
10. Atsiliepimu į ieškovės kasacinį skundą atsakovė prašo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepiamas grindžiamas šiais argumentais:
- 10.1. Ieškovė nepagrįstai teigia, kad jai turėjo būti priteista periodinė kompensacija. Apelacinės instancijos teismas aiškiai ir nedviprasmiškai nurodė motyvus, kodėl parinko vienkartinės kompensacijos rūšį, – nagrinėjamu atveju kompensacijos rūšies nustatymas reglamentuotas įstatymu (EEĮ 75 straipsnio 3 dalis, 2017 m. liepos 4 d. Lietuvos Respublikos elektros energijos įstatymo Nr. VIII-1881 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 16, 18, 31, 34, 39, 40, 41, 43, 44, 49, 51, 52, 58, 67, 70, 71, 72, 74, 75 straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 39^a straipsniu įstatymo Nr. XIII-604 (toliau – ir EEĮ pakeitimo įstatymas) 29 straipsnio 4 dalis). Ieškovė nekomentuoja šio teisinio reglamentavimo ir kasaciniame skunde nenurodo jokių argumentų, kaip apeliacinės instancijos teismas jį pažeidė.
- 10.2. Metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu, EEĮ 75 straipsnio 3 dalies ir [CK 4.129 straipsnio](#) kontekste negali būti vertinama kaip įstatymas, todėl kasacinio skundo argumentai, kuriais apeliuojama į Metodiką, kaip teisės aktą, nustatantį [CK 4.129](#) straipsnyje įtvirtintą teisę teismo sprendimu nustatyti viešpataujanciojo daikto savininko prievolę mokėti vienkartinę ar periodinę kompensaciją tamaujančiojo daikto savininkui, turi būti atmesti kaip teisiskai nepagrįsti. Nuostata, kad žemės ir kitų nekilnojamųjų daiktų savininkams išmokamos vienkartinės kompensacijos, yra įtvirtinta įstatyme (EEĮ 75 straipsnio 3 dalyje, EEĮ pakeitimo įstatymo 29 straipsnio 4 dalyje). Tuo tarpu pakeistoje Metodikoje yra nustatyta tik kompensacijos dydžio apskaičiavimo ir jos išmokėjimo tvarka.
- 10.3. Ieškovės argumentas, kad kompensacijos nustatymas pagal Metodikos pakeitime nurodytą formulę pažeidžia ieškovės teises, yra nepagrįstas. Pabrėžtina, kad teismai, nagrinėdami bylas ir priimdami sprendimus, turi vadovautis galiojančiais teisės aktais. EEĮ aiškiai ir nedviprasmiškai nustatyta, kad vienkartinę kompensaciją maksimalus dydis yra apskaičiuojamas pagal Vyriausybės patvirtintą metodiką. 2020 m. sausio 31 d. įsigaliojus Metodikos pakeitimams, apeliacinės instancijos teismas, 2020 m. birželio 2 d. priimdamas skundžiamą nutartį, pagrįstai vadovavosi įstatymais ir poįstatymiais teisės aktais, galiojančiais nutarties rašymo metu.
- 10.4. Nesutikta su ieškovės teiginiu, kad, jau vykstant bylos nagrinėjimui teisme, Metodikos taikymui būtina laikytis pačioje Metodikoje nustatytų sąlygų ir procedūrų. Taip pat, priešingai nei teigia ieškovė, apeliacinės instancijos teismo sprendimas taikyti Metodikos pakeitimą negali būti laikomas netikėtu, nes Metodikos keitimo projektas buvo parengtas ir paskelbtas viešai dar bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, o atsakovė jau su atsiliepimu į ieškovės pateiktą vienkartinę kompensacijos dydžio apskaičiavimą pagal Metodikos keitimo projekte nurodytą formulę. Be to, pirmosios instancijos teismas konstatavo, jog įstatymas įtvirtina ieškovės teisę gauti tik vienkartinę kompensaciją, tad ieškovei nebuvo užkirsta galimybė, skundžiant pirmosios instancijos teismo sprendimą, pripažinti šią pirmosios instancijos teismo išvadą pagrįsta ir teikti savo paaiškinimus dėl priteistos vienkartinės kompensacijos dydžio.
11. Atsiliepimu į atsakovės kasacinį skundą ieškovė prašo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepiamas grindžiamas šiais argumentais:
- 11.1. Atsakovės keliamas teisės klausimas yra netinkamas, nes iš esmės atsakovė kvestionuoja teismų atliktą faktinių aplinkybių nustatymą, kuris, ieškovės nuomone, yra tinkamas. Pagrindinis teisės klausimas šioje byloje yra susijęs su tuo, ar pakeista Metodika taikytina šioje byloje. Tik atsakius į šį klausimą teigiamai, galėtų būti keliamas Metodikos tinkamo taikymo ir aiškinimo klausimas byloje. Pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismas Metodika nesirėmė vertindamas servituto ribas (plotą), nurodęs, kad „servituto ribos patalpose teisės aktuose neregamentuotos“, o taikė ją tik priteisdamas vienkartinę kompensaciją už nustatytą servitutą. Visi atsakovės argumentai dėl netinkamo Metodikos taikymo yra nepagrįsti ir atmestini, nes teismas turėjo vadovautis [CK](#) ir teismų praktika, bet ne Metodika.
- 11.2. Atsakovė teigia, kad apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 5 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-7-2-1075/2019](#) taikytos vienkartinės kompensacijos apskaičiavimo metodikos, kai vienkartinė kompensacija buvo apskaičiuota vertinant tik patalpų ploto dalį, kurią užima atsakovės elektros įrenginiai, tačiau tų pačių patalpų ploto dalis, kurioje įrengti vartotojo elektros įrenginiai, vertinama nebuvo. Tačiau atsakovė yra nenuosekli ir remiasi nutartimi, kurioje teismas netaikė Metodikos, dėl kurios pažeidimo ir keliamas atsakovės teisės klausimas šioje byloje. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje kompensaciją priteisė atsižvelgdamas į patalpų rinkos vertę, t. y. taikydamas visiškai kitą nuostatų vertinimo metodiką, o tai turėjo įtakos ir nustatant servituto plotą.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl nustatyto servituto ribų

12. [CK 4.111](#) straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad servitutas – tai teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu (tamaujančiuoju daiktu), arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas (viešpataujanciojo daikto), tinkamą naudojimą. Taigi, servitutas yra išvestinė daiktinė teisė, suteikianti galimybes jos turėtojui naudotis svetimu daiktu.

13. Servituto santykiai grindžiami bendraisiais civilinių santykių subjektų lygiateisiškumo, nuosavybės neliečiamumo, proporcingumo principais ([CK 1.2 straipsnis](#)), kurie, be kita ko, reiškia, kad nustatant servitutą turi būti užtikrinta teisinga tarnaujančiojo ir viešpatuojančiojo daiktų savininkų interesų pusiausvyrą.
 14. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad servituto santykiai reglamentuojami laikantis minimalaus savininko teisių ribojimo principo; servitutu gali būti suteikiamos tik tokios teisės, kurios yra objektyviai būtinos viešpatuojančiajam daiktui naudoti pagal jo paskirtį. Viešpatuojančiojo daikto savininkui negali būti suteikiamos teisės, neatitinkančios šių kriterijų, tokių teisių suteikimas prieštarautų interesų derinimo ir proporcingumo principams ir reikštų nepagrįstą tarnaujančiojo daikto savininko teisių suvaržymą. Sprendžiant dėl servituto suteikiamų ar atimamų teisių apimties būtina įvertinti viešpatuojančiojo daikto tikslinę paskirtį, nes tai lemia faktinius daikto naudojimo poreikius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-157/2009](#); 2018 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-415-695-2018, 34 punktas).
 15. Nuosavybės teisė yra savininko teisė valdyti daiktą, juo naudotis ir disponuoti. Naudotis daiktu reiškia pritaikyti daikto naudingąsias savybes ir tokiu būdu gauti naudos. Atitinkamai naudojimosi galimybių sumažinimas yra nuosavybės teisių ribojimas. Savininko galimybė naudotis daiktu gali sumažėti nustačius galimybę daiktui ar jo dalimi naudotis ir kitam asmeniui servituto pagrindu (pvz., nustačius kelio servitutą susisiekimui, panaudojus sklypo dalį svetimam pastatui pastatyti, dalyje patalpų įrengus kito asmens įrenginius), apribojus daikto savininko veiksmus (nustačius draudimus, sąlygas vykdyti veiklą ar atlikti tam tikrus veiksmus ir kt.). Tokiu atveju tarnaujančiojo daikto savininkas netenka galimybės visa apimtimi naudotis savo daiktu, jo vertingosiomis savybėmis. Galimybė naudotis daiktu gali būti sumažinta (sumažėti) taip, kad savininkas apskritai neturėtų galimybės naudotis visu savo daiktu (pavyzdžiui, dėl nustatyto servituto savininkas netektų galimybės naudoti visą žemės sklypą, patalpas, pastatą ir kt.) ar esmine dalimi savininko teisių. Kiekvieni konkrečiu atveju reikia nustatyti, ar apribojimai tik sumažina naudojimosi daiktu galimybes, ar iš viso pašalina galimybę naudotis daikto vertingosiomis savybėmis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-415-695/2018, 36 punktas).
 16. Pagal [CK 4.124 straipsnio](#) 1 dalį servitutą gali nustatyti įstatymai, sandoriai ir teismo sprendimas, o įstatymo nustatytais atvejais – administracinis aktas. 2004 m. liepos 1 d. EEĮ pakeitimo įstatymo Nr. IX-2307, kuris įsigaliojo nuo 2004 m. liepos 10 d., 50 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatoriams priklausančių elektros energetikos objektų ir įrenginių, esančių kitų asmenų žemėje, eksploatavimui, aptarnavimui, remontui bei naudojimui užtikrinti šiuo įstatymu nustatomi žemės ir kitų nekilnojamųjų daiktų servitutai šių objektų ir įrenginių teisės aktuose nustatytą apsaugos zonų ribose. 2012 m. pakeitus EEĮ, ši nuostata buvo perkelta į EEĮ 75 straipsnio 3 dalį (2012 m. sausio 17 d. įstatymo Nr. XI-1919 redakcija, įsigaliojusi nuo 2012 m. vasario 7 d.).
 17. *Nagrinėjamoje byloje nekvestionuotina tai, kad servitutas nustatytas įstatymu, tačiau kyla ginčas dėl įstatymu nustatyto servituto ribų. Atsakovė teigia, kad patalpose R-173, R-175 ir R-180 bei koridoriuje R-170 servitutas nėra reikalingas. Patalpa R-170 yra koridorius, kuriuo ieškovė laisvai naudojasi, patalpose R-173, R-175 ir R-180 nėra atsakovei priklausančių inžinerinių tinklų, o patalpoje R-174 yra abiem šalims priklausančios įrenginiai, todėl, atsakovės teigimu, kompensacija skaičiuotina už pusę šios patalpos ploto.*
 18. *Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nustatė, kad atsakovė nepaneigė ieškovės nurodytos aplinkybės, jog dėl aplink esančių atsakovės aukštos įtampos elektros įrenginių patalpos R-173, R-175 ir R-180 faktiškai nenaudojamos, bet kokią veiklą jose vykdyti yra pavojinga ir neįmanoma. Nurodytos patalpos funkciškai neatšiejamos nuo kitų patalpų, kuriomis naudojosi atsakovė, o savarankiško šių patalpų naudojimo galimybės nėra. Apeliacinės instancijos teismas atmetė atsakovės argumentus dėl nepagrįsto servituto nustatymo visam patalpos R-170 (koridoriaus) 47,82 kv. m plotui. Ginčo patalpoje yra atsakovei priklausančios elektros tinklai, įrengti po grindimis kabelių kanaluose. Šio teismo vertinimu, atsakovė nepagrindė galimybės nustatyti konkretų savo poreikiams reikalingą plotą, juolab atsakovei įstatymu nustatyta teisė ne tik prieiti, privažiuoti ar kitaip patekti prie jai priklausančių ar jų eksploatuojamų elektros tinklų, tačiau ir atlikti jų remonto, techninės priežiūros, eksploatavimo, rekonstravimo ar modernizavimo darbus ir kt. Tai, kad šia patalpa naudojasi ir pati ieškovė, nustatant servituto plotą (t. y. plotą, reikalingą atsakovės įrenginiams naudoti bei prižiūrėti) nėra reikšminga.*
 19. *Teisėjų kolegija sutinka su atsakovės kasacinio skundo argumentu, kad nustatant servitutus siekiama kuo mažesnio tarnaujančiojo daikto savininko teisių varžymo, visais atvejais ieškoma viešpatuojančiojo daikto ir tarnaujančiojo daikto savininkų interesų pusiausvyros, kad viešpatuojančiojo daikto savininkas galėtų naudotis tuo daiktu, kuo mažiau ribodamas tarnaujančiojo daikto savininko teises. Būtent dėl to servitutu nustatoma viešpatuojančiojo daikto teisė tam tikra apimtimi naudotis svetimu daiktu, kartu paliekant tarnaujančiojo daikto savininko teisę savo daiktu naudotis tiek, kiek tai netrukdo viešpatuojančiojo daikto naudojimui. Šiuo atveju įstatyme nustatyta, kad elektros energetikos objektus ir įrenginius valdančiai elektros energetikos įmonei priklausančių elektros energetikos objektų ir įrenginių, esančių kitų asmenų žemėje ar kituose nekilnojamosiose daiktuose, eksploatavimui, aptarnavimui, remontui, techninei priežiūrai, rekonstravimui, modernizavimui ir (ar) naudojimui užtikrinti šiuo įstatymu nustatomi žemės ir kitų nekilnojamųjų daiktų servitutai. Taigi, įstatyme yra apibrėžta šio konkretaus servituto apimtis ir jame nėra nurodyta, kad patalpomis, kurioms nustatomas servitutas, gali naudotis išimtinai asmuo, kurio naudai jis nustatomas. Tai, kad patalpomis gali naudotis ieškovė, nereiskia, kad šiomis ieškovei priklausančiomis patalpomis, nemustačius servituto, gali naudotis ir atsakovė. Todėl atmetinas atsakovės argumentas, kad nustatyto servituto ribos neapima patalpų, kuriomis gali naudotis (ir naudojasi) ne tik atsakovė, bet ir ieškovė (R-170, R-174).*
 20. Kasacinio teismo 2008 m. spalio 6 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-3-468/2008](#) suformuluota teisės aiškinimo taisyklė, kad jeigu viešpataujantysis daiktas – statiniai – užima tokią dalį žemės sklypo, kad likusioji jo dalis negali būti normaliai pagal savo paskirtį naudojama, į tai turi būti atsižvelgiama ir gali būti nustatomas servitutas visam daiktui. Šia taisykle vadovautasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 5 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-3-390/2013](#).
 21. *Kaip minėta, teismai nustatė faktinę aplinkybę, kad patalpos R-173, R-175 ir R-180 faktiškai nenaudojamos, bet kokią veiklą jose vykdyti yra pavojinga ir neįmanoma būtent dėl atsakovės įrenginių šalia esančiose patalpose. Todėl teisėjų kolegija nusprendžia, kad šiuo atveju teismai pagrįstai nusprendė, jog nustatytas servitutas apima ir tas patalpas, kuriose faktiškai nėra atsakovės įrenginių (R-173, R-175 ir R-180).*
- Dėl kompensacijos už nustatytą servitutą dydžio*
22. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad civilinių teisių santykių teisingumo, interesų derinimo, atlygintinumo principai suponuoja servituto atlygintinumo prezumpciją – tarnaujančiojo daikto savininkui turi būti kompensuojami dėl servituto patirti netekimai. Įgydama naudos viena civilinių santykių šalis turi suteikti ekvivalentinę naudą kitai šaliai, nebent šalių susitarimu būtų nustatyta kitaip (žr., pvz., Lietuvos

23. EEĮ pakeitimo įstatymu buvo pakeista EEĮ 75 straipsnio 3 dalis, nurodant, kad elektros energetikos objektų ir įrenginių, esančių elektros energetikos objektus ir įrenginius valdančiai elektros energetikos įmonei nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais nepriklausančioje žemėje ar kituose nekilnojamosiose daiktuose, eksploatavimui, aptamavimui, remontui, techninei priežiūrai, rekonstravimui, modernizavimui ir (ar) naudojimui užtikrinti šiuo įstatymu nustatomi žemės ir kitų nekilnojamųjų daiktų servitutai šių objektų ir įrenginių teisės aktuose nustatytą apsaugos zonų ribose. Tinklų operatoriai tiesiai perdavimo, skirstomuosius tinklus ar įrengti kitus elektros įrenginius tinklų operatoriui nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais nepriklausančioje žemėje ar kituose nekilnojamosiose daiktuose turi teisę tik įstatymu nustatyta tvarka su žemės ar kito nekilnojamojo turto savininku išsprendę žemės ar kito nekilnojamojo turto naudojimo klausimą. Tinklų operatoriai, sudarę sutartis su žemės ar kito nekilnojamojo turto savininkais dėl žemės ar kito nekilnojamojo turto servitutų nustatymo elektros tinklams įrengti tinklų operatoriams nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais nepriklausančioje žemėje ar kituose nekilnojamosiose daiktuose, žemės ar kitų nekilnojamųjų daiktų savininkams išmoka vienkartinę kompensaciją nuostoliams dėl servituto nustatymo atlyginti, o jų maksimalus dydis yra apskaičiuojamas pagal Vyriausybės patvirtintą metodiką. Žemės ar kitų nekilnojamųjų daiktų savininkams atlyginama sunaikintų sodinių, pasėlių, iškirsto miško rinkos vertė bei nuostoliai, atsiradę dėl galimybės naudoti žemės sklypą, jo dalį ar kitą nekilnojamąjį turtą pagal pagrindinę žemės ar kito nekilnojamojo turto naudojimo paskirtį praradimo.
24. EEĮ pakeitimo įstatymo 29 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad EEĮ 75 straipsnio 3 dalies nuostatos dėl vienkartinės kompensacijos dydžio apskaičiavimo už servitutą, perdavimo sistemos ar skirstomųjų tinklų operatoriams tiesiai perdavimo, skirstomuosius tinklus ar įrengiant kitus elektros įrenginius tinklų operatoriui nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais nepriklausančioje žemėje ar kituose nekilnojamosiose daiktuose taikomos ir atlyginant nuostolius dėl servitutų, nustatytų šiuo įstatymu iki šio įstatymo įsigaliojimo, skirtų elektros energetikos objektų ir įrenginių, esančių elektros energetikos objektus ir įrenginius valdančiai elektros energetikos įmonei nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais nepriklausančioje žemėje ar kituose nekilnojamosiose daiktuose, eksploatavimui, aptamavimui, remontui, techninei priežiūrai, rekonstravimui, modernizavimui ir (ar) naudojimui užtikrinti, jeigu šie nuostoliai nebuvo atlyginti iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos. Vyriausybė, atsižvelgdama į preliminarų vienkartinės kompensacijos už nuostolius dėl iki šio įstatymo įsigaliojimo nustatytų servitutų dydį ir nuomonę apie jo įtaką elektros energijos tarifams, kuriuos Vyriausybei po konsultacijų su perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatoriais pateikia Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, iki 2018 m. gegužės 1 d. nustato tvarką, pagal kurią bus išmokamos kompensacijos šioje straipsnio dalyje nurodytų žemės ir kitų nekilnojamųjų daiktų savininkams. Nurodytos vienkartinės kompensacijos pradedamos mokėti 2018 m. gegužės 1 d. ir žemės bei kitų nekilnojamųjų daiktų savininkams išmokamos ne vėliau kaip per 2 metus nuo prašymo dėl vienkartinės kompensacijos ar dėl kompensacijos peržiūrėjimo (padidėjus teisės aktais nustatomiems elektros tinklų apsaugos zonoms) pateikimo perdavimo sistemos ir (arba) skirstomųjų tinklų operatoriams dienos. Taigi, įgyvendindama šiame punkte nurodytas įstatymo nuostatas Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2018 m. gegužės 1 d. turėjo nustatyti tvarką, pagal kurią bus išmokamos kompensacijos šioje straipsnio dalyje nurodytų žemės ir kitų nekilnojamųjų daiktų savininkams.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2018 m. liepos 25 d. nutarimu Nr. 725 patvirtino Metodiką, tačiau kompensacijos, mokamos už naudojamasi kitu nekilnojamųjų daiktų servitutu, nustatymo tvarka nebuvo įtvirtinta. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 58 buvo priimtas Metodikos pakeitimas, kuriame buvo nustatyta vienkartinės kompensacijos už įstatymu ar sutartimi nustatytą kito nekilnojamojo daikto servituto apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarka. Metodikos pakeitimas įsigaliojo 2020 m. sausio 31 d. Atsižvelgiant į tai, kad Metodikos pakeitimas įsigaliojo tik 2020 m. sausio 31 d., ja, pasak ieškovės, apeliacinės instancijos teismas negalėjo vadovautis priimdamas 2020 m. birželio 2 d. nutartį.
26. *Pagal bendrąją teisės principą lex benignior retro agit (pagerinantis subjektų padėtį įstatymas turi grįžtamąją galią) teisės aktu galia yra nukreipta į ateitį, įstatymai ir kiti teisės aktai neturi atgalinio veikimo galios, nebent teisės aktu būtų sušvelninama teisinių santykių subjekto padėtis ir kartu nebūtų pakenkiama kitiems teisinių santykių subjektams. Bendrasis teisės principas lex retro non agit reiškia, kad įstatymai ir kiti teisės aktai galioja į ateitį ir neturi grįžtamiosios galios. Kasacinis teismas yra konstatavęs, jog tam, kad būtų pateisinamas civilinės teisės normos galiojimas iki jos priėmimo susiklosčiusiems santykiams reguliuoti, būtinas šiuo klausimu įstatymo leidėjo aiškus ir nedviprasmiškas pozicijos pareiškimas; tai galima padaryti tik įstatymo forma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-108/1999). Teisėtai įgyta teisė pripažįstama ir nuo pažeidimų ginama jos atsiradimo metu galiojusių teisės normų pagrindu, o atliktų veiksmų atitiktis teisės aktuose įtvirtintam teisiniam reglamentavimui tikrinama pagal jų atlikimo metu galiojusius teisės normas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1994 m. kovo 16 d. nutarime yra konstatavęs, kad negalima iš asmens reikalauti laikytis taisyklių, kurių jo veiklos metu nebuvo ir todėl jis negalėjo žinoti būsimų reikalavimų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-100/2013](#)).*
27. Teisėjų kolegija sutinka su ieškovės kasacinio skundo argumentu, kad Metodikos pakeitimo taikymas šioje byloje pažeistų *lex retro non agit* principą, todėl ji netaikytina, ir nustatant kompensacijos dydį turi būti vadovaujamasi bendrosiomis servitutų atlygintinumą reglamentuojančiomis teisės normomis, bendraisiais teisės principais bei teismų praktika.
28. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad nors servituto nustatymas yra teisėtas veiksmas, jis gali sukelti tamaujančiojo daikto savininkui turtinių ir neturtinių netekimų, suvaržymų ar nepatogumų, kurie turi būti kompensuojami. Ekonominė prasme tai žala. Žalos pinigine išraiška – nuostoliai. Teisėtais veiksmais padaryti nuostoliai įstatymu nustatytais atvejais yra atlyginami ([CK 6.246 straipsnio 3 dalis](#)). Pagal [CK 4.129](#) straipsnį turi būti atlyginami konkretūs nuostoliai, kurie turi būti įrodyti, taip pat kiti netekimai, kurie atsiranda dėl servituto nustatymo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-220-248/2017](#) 30 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
29. Kasacinio teismo praktikoje taip pat yra išaiškinta, kad teismas, sprenddamas dėl kompensacijos dydžio, atsižvelgia į tokias aplinkybes: kokiam daiktui, visam ar jo daliai nustatomas servitutas; koks servituto turinys ir trukmė; kokio pobūdžio ir apimties asmeniniai ar veiklos bei kitokio pobūdžio suvaržymai tenka tamaujančiojo daikto savininkui; ar jam tenka turtinių nuostolių dėl servituto nustatymo; ar jie atlyginti ir ar galimi visiškai atlyginti; kokią naudą turėjo ar įgyja viešpataujančiojo daikto savininkas dėl servituto nustatymo; kitas svarbias aplinkybes (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-69/2009](#); 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-61-469/2016](#)). Turto rinkos kaina pagal teismų praktiką gali būti vienas iš kriterijų, į kurį atsižvelgiama nustatant kompensacijos dydį (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-220-248/2017](#) 35 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
30. Teisėjų kolegija pritaria atsakovės atsiliepime į ieškovės kasacinį skundą išsakytam argumentui, kad apeliacinės instancijos teismas aiškiai ir nedviprasmiškai nurodė motyvus, kodėl parinko vienkartinės kompensacijos rūšį – nagrinėjamu atveju kompensacijos rūšies nustatymas reglamentuotas įstatymu (EEĮ 75 straipsnio 3 dalis, EEĮ pakeitimo įstatymo 29 straipsnio 4 dalis). Sutikima, kad ieškovė kasaciniame skunde nenurodo jokių argumentų, kaip apeliacinės instancijos teismas pažeidė nurodytas teisės normas, teismo pasirinkimas yra motyvuotas, todėl atmestinas kaip nepagrįstas ieškovės argumentas, kad teismas nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos dėl kompensacijos rūšies parinkimo motyvavimo.

31. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad nors pakeistos Metodikos taikymas šioje byloje negalimas, tačiau kompensacijos apskaičiavimas atsižvelgiant į joje įtvirtintą formulę *per se* (savaine) negali būti pripažintas *lex retro non agit* principo pažeidimu. Pakeistoje Metodikoje įtvirtinta formulė teismas šiuo atveju galėjo remtis kaip orientyru, jei, įvertinęs nagrinėjamoje byloje nustatytas aplinkybes, nusprendė, kad toks kompensacijos apskaičiavimo metodas bus teisingas. Pažymėtina, kad formulė susideda iš kriterijų (dėmenų), kuriuos teismas turi vertinti nustatydamas (apskaičiuodamas) teisingą kompensacijos dydį (t. y. servituto plotas, vidutinė turto rinkos vertė). Iš apeliacinės instancijos teismo nutarties matyti, kad teismas vertino gūno turto vidutinę rinkos vertę, servituto apribojimų apimtį ir nusprendė, kad teisingą kompensacijos dydį galima apskaičiuoti pasitelkiant formulę, nes nėra aplinkybių, kurios sudarytų pagrindą mažinti arba didinti pagal formulę apskaičiuotą kompensacijos dydį. Taigi, teismas Metodikos pakeitime įtvirtintos formulės netaikė formaliai, o atsižvelgė į konkrečias gūno aplinkybes.
32. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad nors apeliacinės instancijos teismo nustatytas kompensacijos už servitutą dydis buvo apskaičiuotas pritaikius pakeistoje Metodikoje nurodytą formulę, jis taip pat atitinka bendruosius civilinės teisės principus ir yra tinkamai nustatytas atsižvelgiant į pirmiau nurodytus teismų praktikos suformuotus kompensacijos už servitutą dydžio nustatymo kriterijus.
33. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl servituto ribų nustatymo ir kompensacijos už nustatytą servitutą priteisimo, nepažeidė kasaciniuose skunduose nurodytų teisės normų ir nenukrypo nuo kasacinio teismo praktikos. Kasacinio skundo argumentai nesudaro teisinio pagrindo naikinti skundžiamo procesinio sprendimo. Dėl šios priežasties apeliacinės instancijos teismo nutartis paliktina nepakeista ([CPK 359 straipsnio](#) 1 dalies 1 punktas).
34. Dėl kitų kasaciniuose skunde išdėstytų argumentų kasacinis teismas nepasisako, nes jie skundžiamų procesinių sprendimų teisėtumui bei vienodos teismų praktikos formavimui įtakos neturi.

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

35. Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, iš antrosios šalies priteisiamos bylinėjimosi išlaidos ([CPK 93 straipsnio](#) 1, 2 dalys, 98 straipsnio 1 dalis). Netenkinus kasacinių skundų, ieškovės ir atsakovės sumokėti žyminiai mokesčiai šalims nepriteistini.
36. Ieškovė prašo priteisti iš atsakovės 2420 Eur išlaidų advokato pagalbai, patirtų rengiant atsiliepimą į kasacinį skundą, atlyginimą ir pateikė šias išlaidas patvirtinančius dokumentus, todėl ši suma priteistina ieškovei iš atsakovės. Ieškovės prašomų priteisti išlaidų dydis neviršija Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu (redakcija, galiojanti nuo 2015 m. kovo 20 d.), 7 ir 8.14 punktuose nurodyto rekomenduojamo priteisti užmokesčio dydžio, todėl ji priteistina ieškovės naudai iš atsakovės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 2 d. nutartį palikti nepakeistą.
Priteisti iš atsakovės akcinės bendrovės „Energijos skirstymo operatorius“ (į. k. 304151376) ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Skomė“ (į. k. 122574319) naudai 2420 (dviejų tūkstančių keturių šimtų dvidešimties) Eur atstovavimo išlaidų atlyginimą.
Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Alė Bukaviniene

Virgilijus Grabinskas

Andžej Maciejevski